A herbartianizmus és a magyar oktatásügy

A következő tanulmányok a 2001. október 25–27-én Budapesten tartott I. Országos Neveléstudományi Konferencián az MTA Pedagógiai Bizottság Neveléstörténeti Albizottsága által szervezett szimpóziumon elhangzott előadások szerkesztett változatai. A szimpózium előadásai a közép-európai, illetve hazai Herbart-, herbartianizmus-recepció árnyaltabb képének megrajzolására, egyben a szakmai köztudatban jelenleg élő egyoldalúan démonizáló herbartianizmus-felfogás meghaladására törekedve a Herbart-paradigma tágabb eszme- és társadalomtörténeti összefüggéseit (Kiss Endre), a délnémet herbartianizmus főbb iskolapedagógiai vonatkozásait (Mikonya György), a korabeli hazai Herbart-recepció főbb elemeit (Brezsnyánszky László), a pesti egyetem példája alapján egyetemi tudománnyá válásának tágabb tudománytörténeti kontextusait (Németh András), továbbá a korabeli hazai Herbart-, illetve herbartianizmus-kritika néhány sajátos elemét vizsgálták.

Herbart személye és az őt követő herbartiánus pedagógusok munkássága napjaink hazai pedagógiai közbeszédében szorosan összekapcsolódik a gyermeket – úgymond – passzivitásra kényszerítő „porosz" iskola dehonesztáló sztereotípiájával. Ebből az axiómából kiindulva ez a sematizáló felfogás Herbart pedagógiáját, illetve a herbartiánus iskolapedagógiát a progresszióval szembeni viszonyítási ponttá, egyfajta szakmai „bűnbakká" degradálja.

Az elmúlt időszak újabb kutatásainak köszönhetően a nemzetközi neveléstörténeti szakirodalomban mára már túlhaladottá vált a 20. század elején kibontakozó pedagógiai mozgalmak retorikája nyomán elterjedő, herbartianizmus kontra reformpedagógia szemléletű, a két irányzatot élesen szembeállító, sematizáló felfogás. A hetvenes évektől a pedagógiai folyamatok szélesebb társadalomtörténeti alapokon nyugvó elemzései nyomán egyre szélesebb konszenzus van kibontakozóban arra vonatkozóan, hogy a 19. század hatvanas éveitől Németországból kiinduló, később világszerte elterjedő úgynevezett herbartiánus pedagógia a század utolsó harmadának „reformpedagógiájaként" jelentős szerepet játszott a a pedagógia egyetemi tudománnyá válásában, illetve a modern európai iskolarendszerek iskolapedagógiai megalapozásában, valamint a pedagógusképzés intézményes formáinak kialakításában, amely a népiskolai tanítók ebben az időben jelentkező, majd a középiskolai tanári pálya ezt követő szakmásodásával kapcsolatos.

Irodalom

Benner, D. (1986): *Die Pädagogik Herbarts*. Weinheim – München.

Coriand, R. – Winkler, M. (Hrsg., 1998): *Der Herbartianismus – die vergessene Wissenschaftsgeschichte*. Weinheim.

Dénes M. (1979): *Johann Friedrich Herbart pedagógiája*. Budapest.

Cruikshank, K. (1993): *The Rise and Fall of American Herbartianismus: Dynamics of the Educational Reform Movement*. University of Wisconsin.

Dunkel, H. (1970): *Herbart and Herbartianism: An Educational Ghost Story*. Chichago.

Horn, K. P. – Németh, A. – Pukánszky, B. – Tenorth, H. E. (Hrsg., 2001): *Erziehungswissenschaft in Mitteleuropa. Aufklärerische Traditionen – deutscher Einfluß – nationale Eigenständigkeit*. Budapest.

Kiss E. (1978): *A „k.u.k. világrend" halála Bécsben.* Budapest.
Koerenz, R. (1993): Wilhelm Rein als Reformpädagoge. In: *Jahrbuch für historische Bildungsforschung 1.* 133–152.
Metz, P. (1992): *Herbartianismus als Paradigma für Professionalisierung und Schulreform.* Bern.
Németh A. – Tenorth, H. E. (szerk., 2000): *Neveléstudomány-történeti tanulmányok.* Budapest.
Oelkers, J. (1989): Das Ende des Herbartianismus. In: Zedler, P. – König, E. (Hrsg.): *Rekonstruktionen pädagogischer Wissenschaftsgeschichte.* Weinheim, 77–116.
Oelkers, J. (1989): *Die große Aspiartion. Zur Herausbildung der Erziehungswissenschaft im 19. Jahrhundert.* Darmstadt.
Oelkers, J. (1989): *Reformpädagogik. Eine kritische Dogmengeschichte.* Weinheim.
Pohl, H. E. (1972): *Die Pädagogik Wilhelm Reins.* Bad Heilbrunn.
Zedler, P. (1989): Die Anfänge des Herbartianismus. In: Zedler, P. – König, E. (Hrsg.): *Rekonstruktionen pädagogischer Wissenschaftsgeschichte.* Weinheim. 43–75.

Németh András